

ارزش بهبود کیفیت هوا در نتیجه کاهش گاز دی اکسید گوگرد (SO₂) منتشر شده از مجتمع مس سرچشمه: رهیافت ارزش گذاری مشروط انتخاب دوگانه یک و نیم بعدی

سمیه امیر تیموری

دانشجوی دکتری اقتصاد منابع طبیعی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس
amirtaimoori@yahoo.com

صادق خلیلیان

دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس
sadeghkhalian@yahoo.com

حمید امیرنژاد

دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری
hamidamirnejad@yahoo.com

علی محبی

دانشیار گروه مهندسی شیمی، دانشکده فنی، دانشگاه شهید باهنر کرمان
amohebbi2002@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۰۲/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۷/۰۹

چکیده

مجتمع مس سرچشمه یکی از بزرگترین مجتمع‌های صنعتی- معدنی جهان و بزرگترین تولیدکننده مس در ایران است. با وجود این موضوع، حجم عظیمی از گاز SO₂ در این مجتمع تولید و وارد محیط می‌شود. بنابراین، در این مطالعه ارزش بهبود کیفیت هوا (کاهش انتشار SO₂) و برآورد منحنی تمایل نهایی به پرداخت بررسی شده است. بدین منظور از روش ارزش‌گذاری مشروط انتخاب دوگانه یک و نیم بعدی استفاده و اطلاعات لازم بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای از یک نمونه ۲۱۵۸ نفری و مصاحبه رو در رو با افراد جمع‌آوری شد. نتایج نشان داد که ۸۷/۳ درصد از پاسخگویان تمایل به پرداخت مبلغی برای کاهش انتشار گاز SO₂ از این مجتمع دارند. همچنین بر اساس نتایج، بهبود کیفیت هوا برای افراد منطقه از ارزشی معادل ۸/۸۱۷ میلیارد ریال در سال برخوردار است. منحنی تمایل نهایی به پرداخت برای کاهش این گاز دارای شیب مثبت و صعودی است. منحنی برآورد شده می‌تواند راهنمای مفیدی برای سیاست‌گذاران، در استفاده از ابزارهای اقتصادی (همانند مالیات و سوبسید)، برای کنترل این آلاینده باشد.

طبقه‌بندی JEL: H43, C14.

کلیدواژه‌ها: ارزش‌گذاری مشروط، تخمین‌زن نیمه پارامتری توزیع آزاد، دی اکسید گوگرد، روش یک و نیم بعدی، مجتمع مس سرچشمه.

۱. مقدمه

معدن مس سرچشمه در ۶۵ کیلومتری جنوب غربی رفسنجان و ۱۶۰ کیلومتری جنوب غربی کرمان واقع شده است. این معدن دومین معدن بزرگ روباز جهان به شمار می‌آید. استخراج از معدن مس سرچشمه از ژانویه ۱۹۸۲ شروع شده است و تاکنون ادامه دارد. مجتمع مس سرچشمه یکی از بزرگ‌ترین مجتمع‌های صنعتی-معدنی جهان و بزرگ‌ترین تولیدکننده مس در ایران است (میرحسینی، ۱۳۸۶). مجتمع مس سرچشمه نقش مهمی در اقتصاد ایران دارد و سبب اشتغال‌زایی در استان کرمان، به خصوص شهرستان رفسنجان، شده است. به طوری که، این مجتمع برای حدود ۸۰۰۰ نفر در ایران اشتغال‌زایی کرده و ۲۰۳۰۶۵ تن مس کاتدی در سال ۱۳۹۰ در این مجتمع تولید شده است (Nicico, 2002).

از آنجا که فناوری عمده موجود در مجتمع مس سرچشمه شامل عملیات ذوب و تولید مس در کوره‌های ریورب (شعله‌ای) و کنورتور پیرس-اسمیت است و کوره‌های شعله‌ای مس سرچشمه آخرین کوره‌های تولید مات از این نوع‌اند بنابراین، حجم عظیمی از مواد آلوده‌کننده در این مجتمع تولید و وارد محیط می‌شود. عمده‌ترین ماده آلوده‌کننده منتشرشده از کارخانه ذوب مجتمع مس سرچشمه گاز SO_2 است. به طوری که، میزان انتشار این گاز ۷۸۹/۹ تن در روز است (میرحسینی، ۱۳۸۶).

حجم زیاد این گاز تأثیر مهمی در شکل‌گیری باران‌های اسیدی و بروز مشکلات زیست محیطی متعدد دارد. این گاز می‌تواند موجودات و اجسام منطقه را تحت تأثیر قرار دهد. تأثیر باران‌های اسیدی ناشی از انتشار این گاز را، در جنگل‌ها و محصول‌های کشاورزی، به دشواری می‌توان تعیین کرد. با وجود این، بررسی‌های آزمایشگاهی حاکی از رفتار متفاوت گیاهان زراعی رشدیافته در شرایط باران‌های اسیدی است (غیاث‌الدین، ۱۳۸۵). اثر عمده گاز SO_2 در سلامتی انسان با تأثیر در سیستم تنفسی شروع می‌شود. غلظت‌های بالای این گاز سبب تحریک فوری گلو و چشم و سرفه‌های شدید می‌شود. تأثیر گاز SO_2 در حیوان‌ها تقریباً شبیه انسان‌ها و با شدت کم‌تر است. باران‌های اسیدی، از طریق حل کردن مواد معدنی و فلزات، باعث تخریب ساختمان‌ها می‌شوند. ساختمان‌های از جنس سنگ‌های آهکی (مرمر، سنگ آهک، ماسه سنگ آهکی) به باران‌های اسیدی حساسیت بیش‌تری دارند (شفیع‌زاده، ۱۳۸۶).

بر اساس اندازه‌گیری‌های اداره کل محیط زیست استان کرمان در سال‌های ۱۳۸۸-۸۹، غلظت گاز SO_2 در محیط‌های اطراف مجتمع مس سرچشمه ۰/۵-۱/۲ پی‌پی‌ام

(ppm) بوده است که بیش از مقدار استاندارد آن (۰/۱۴ ppm) است. به علت خسارات وارد شده به محصولات کشاورزی و دام‌ها و رایج شدن برخی بیماری‌ها در مناطق اطراف این مجتمع، افراد منطقه تمایل به کاهش انتشار این گاز دارند. تمایل به پرداخت^۲ (WTP) افراد برای کاهش آلودگی نشان‌دهنده میزان خسارات وارد شده به آنهاست و تمایل نهایی به پرداخت^۳ (MWTP) برای کاهش آلودگی برابر با خسارت نهایی^۴ (MD) ناشی از انتشار آلودگی است. از منحنی خسارت نهایی انتشار آلودگی برای تصمیم‌گیری در خصوص سطح بهینه اجتماعی آلودگی و استفاده از ابزارهای اقتصادی در کنترل آلودگی استفاده می‌شود. بنابراین، در این مطالعه تمایل به پرداخت و تمایل نهایی به پرداخت افراد برای کاهش میزان گاز SO₂ منتشرشده از مجتمع مس سرچشمه برآورد شده است.

۲. مروری بر مطالعات تجربی

در ایران، مطالعه‌ای در زمینه برآورد منحنی هزینه خسارت نهایی آلودگی (منفعت نهایی کاهش آلودگی) انجام نشده است؛ همچنین، مطالعه‌ای از روش یک و نیم بعدی و تخمین‌زن نیمه پارامتری توزیع آزاد، به منظور برآورد میزان تمایل به پرداخت افراد برای کاهش آلودگی، استفاده نکرده است، ولی مطالعات زیادی در داخل و خارج از کشور در زمینه برآورد میزان تمایل به پرداخت افراد برای کاهش آلودگی، انجام شده است که در قسمت ذیل به برخی از آنها اشاره می‌کنیم.

وانگ و مولایی (۲۰۰۶) در مطالعه‌ای به برآورد تمایل به پرداخت ساکنان چین برای بهبود کیفیت هوا پرداختند. بدین منظور از روش ارزش گذاری مشروط^۵ (CV) استفاده کردند. در این مطالعه اطلاعات از طریق نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و با نمونه‌ای ۵۰۰ نفری و مصاحبه حضوری جمع‌آوری شده است. نتایج نشان داد که ۹۶ درصد افراد تمایل به پرداخت برای بهبود کیفیت هوا دارند و متوسط تمایل به پرداخت برای بهبود کیفیت هوا ۳۴۴۵۸ دلار در سال است (Wang and Mullahy, 2006).

سای و ژنگ (۲۰۰۷) در مطالعه‌ای به بررسی میزان تمایل به پرداخت سالانه خانوارهای ساکن در پکن برای کاهش ۵۰ درصدی مواد مضر در هوا پرداختند. بدین منظور از روش ارزش گذاری مشروط استفاده شده و اطلاعات با نمونه‌ای ۸۸۰ خانواری و

-
1. Parts Per Million
  2. Willingness To Pay
  3. Marginal Willingness To Pay
  4. Marginal Damage
  5. Contingent Valuation

روش انتخاب دوگانه جمع‌آوری شده است. نتایج نشان داد که متوسط میزان تمایل به پرداخت سالانه برای هر خانوار ۱۰۰/۱۳ دلار در سال است (Cai and Zheng, 2007). وانگ و ژانگ (۲۰۰۹) در مطالعه‌ای میزان تمایل به پرداخت افراد برای بهبود کیفیت هوا در چین را برآورد و بدین منظور از روش ارزش‌گذاری مشروط استفاده کردند. در این مطالعه، اطلاعات از نمونه‌ای ۱۵۰۰ نفری و با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای و مصاحبه حضوری استخراج شده است. نتایج نشان داد که ۵۹/۷ درصد افراد برای بهبود کیفیت هوا تمایل به پرداخت دارند و متوسط تمایل به پرداخت افراد ۱۶/۰۱ دلار به ازای هر شخص در سال است.^۱

افروز و مسعود (۲۰۱۱) در مطالعه‌ای میزان تمایل به پرداخت خانوارها برای بهبود سیستم جمع‌آوری زباله‌ها در مالزی را با نمونه‌ای ۴۶۷ نفری برآورد و بدین منظور از روش ارزش‌گذاری مشروط استفاده کردند. نتایج نشان داد که متوسط تمایل به پرداخت افراد ۶۸۹ دلار در هر ماه است.^۲

دیسگس و همکاران (۲۰۱۱) در مطالعه‌ای ارزش اقتصادی مرگ و میرهای ناشی از آلودگی هوا را با روش ارزش‌گذاری مشروط برآورد کردند و بدین منظور از ۹ کشور اروپایی شامل فرانسه، اسپانیا، بریتانیا، دانمارک، آلمان، سوئیس، چک، اسلواکی و لهستان نمونه‌ای ۱۴۶۳ نفری انتخاب کردند. بر اساس نتایج مطالعه، ارزش یک سال زندگی حداقل ۲۵۰۰۰ یورو، حداکثر ۱۰۰۰۰۰ یورو و به طور متوسط ۴۰۰۰۰ یورو برآورد شد.^۳

خوش اخلاق و حسن شاهی (۱۳۸۱) در مطالعه‌ای میزان تمایل به پرداخت ساکنان شیراز برای کاهش آلودگی هوا را برآورد و بدین منظور از روش ارزش‌گذاری مشروط استفاده کردند. در این مطالعه نمونه‌ای ۷۵۰ خانواری به طور تصادفی و با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شده است. نتایج نشان داد که متوسط تمایل به پرداخت سالانه هر شهروند شیرازی برای جلوگیری از بدتر شدن کیفیت هوا مبلغ ۲۹۲۷ ریال است (خوش اخلاق و حسن شاهی، ۱۳۸۱).

بهجتی و همکاران (۱۳۸۹) در مطالعه‌ای به برآورد ارزش هوای پاک در تهران با روش ارزش‌گذاری مشروط پرداختند. در این مطالعه نمونه‌ای ۱۰۱۰ نفری از ساکنان تهران بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند و مصاحبه‌ی چهره‌به‌چهره با افراد انجام شده است. نتایج نشان داد که ۵۵/۷ درصد از افراد تمایل به پرداخت بودند

1. Wang and Zhang, 2009

2. Afroz and Masud, 2011

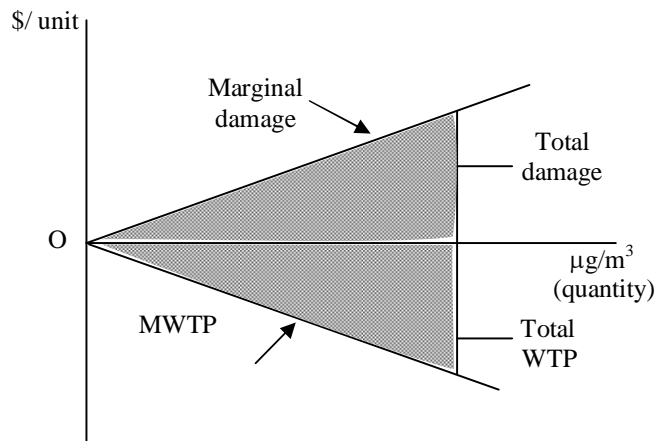
3. Desaignes et al., 2011

و میانگین ماهانه تمایل به پرداخت برای هر نفر ۳۵۰۰ ریال برآورد شده است (بهجتی و همکاران، ۱۳۸۹).

۳. روش تحقیق

یکی از مباحث مهم در میزان کاهش آلودگی و اتخاذ سیاست‌های کنترل آلودگی، برآورد خسارات ناشی از آلودگی (MD) یا منافع ناشی از کاهش آلودگی است.

شکل ۱ نشان می‌دهد که خسارات وارد شده به افراد در اثر انتشار آلودگی برابر با تمایل به پرداخت افراد برای کاهش آلودگی و خسارات نهایی ناشی از آلودگی برابر با تمایل نهایی به پرداخت برای کاهش آلودگی است. طبق نظریه معمول اقتصاد، تابع خسارت نهایی آلودگی (تمایل نهایی به پرداخت برای کاهش آلودگی) تابعی صعودی، پیوسته و محدب است.^۱

شکل ۱. رابطه بین تمایل به پرداخت برای کاهش آلودگی و خسارات ناشی از آلودگی

در این مطالعه، به منظور تخمین خسارات ناشی از انتشار گاز SO₂ یا منفعت ناشی از کاهش انتشار آن، تمایل به پرداخت افراد با روش ارزش گذاری مشروط (CV) انتخاب دوگانه یک و نیم بعدی برآورد شده است. در روش CV، نخست شرایط بازاری فرضی برای کالاهایی که فاقد بازارند (همانند آلودگی هوا) فراهم می‌شود سپس، از افراد درخواست می‌شود تا تحت شرایط فرضی کالای مورد نظر را ارزش گذاری کنند. این

روش را اولین بار دیویس^۱ در سال ۱۹۶۳ به طور تجربی به کار گرفت (خوش اخلاق و حسن شاهی، ۱۳۸۱).

سه روش برای محاسبه مقدار WTP وجود دارد: روش اول موسوم به متوسط WTP است؛ روش دوم موسوم به متوسط WTP کل است؛ روش سوم موسوم به متوسط WTP قسمتی است که در آن، برای محاسبه مقدار انتظاری WTP، از انتگرال گیری عددی در محدوده صفر تا پیشنهاد ماکزیمم استفاده می شود. از بین این روش ها، روش سوم بهتر است، زیرا این روش ثبات، سازگاری محدودیت ها با تئوری، کارایی آماری و توانایی جمع شدن را حفظ می کند. بنابراین، روش متوسط WTP قسمتی در این تحقیق به کار گرفته شده است.

یکی از بخش های بسیار مهم در روش CV تعیین روش استخراج ارزش کالاها و خدمات است.^۲ روش استخراج اطلاعات در مطالعات CV متفاوت است که شامل: الف) بازی پیشنهاد،^۳ ب) کارت پرداخت^۴ (PC)، ج) فرمت باز- بسته^۵ (OE) و د) انتخاب دوگانه^۶ (DC) است.

در مطالعات انجام شده به منظور به دست آوردن میزان تمایل به پرداخت افراد نخست، از روش انتخاب دوگانه یک بعدی^۷ (SB) استفاده شد. کارسون و هاسمن در سال ۱۹۸۵ روش انتخاب دوگانه یک بعدی را تعدیل و اصلاح کردند و نتیجه آن روش انتخاب دوگانه دو بعدی^۸ (DB) است. روش DB به سبب کارایی آماری از مقبولیت زیادی برخوردار شده و به روش تک بعدی ارجحیت داده شده است، البته انتقاداتی نیز به این روش وارد شده است مبنی بر اینکه در برخی موارد مشاهده شده است که جواب سؤال های اول و دوم ناسازگارند. بدین علت، شکل دیگری از روش انتخاب دوگانه را کوپر و همکاران در سال ۲۰۰۲ مطرح کردند که به آن روش انتخاب دوگانه یک و نیم بعدی^۹ (OOHB) گویند. در این مطالعه نیز از روش OOHB استفاده شده است که در قسمت ذیل به تحلیل این روش خواهیم پرداخت.

1. Davis
2. Mitchell and Carson, 1989.
3. Bidding Game
4. Payment Card
5. Open- Ended
6. Dichotomous Choice
7. Boyle et al., 1996.
8. Single- Bounded Dichotomous Choice
9. Double- Bounded Dichotomous Choice
10. One – and – One – Half – Bounded Dichotomous Choice

$$\ln L^{OOHB}(\theta) = \sum_{i=1}^N \{ d_i^Y \ln[1-G(B_i^U; \theta)] + d_i^{NY} \ln[G(B_i^U; \theta) - G(B_i^D; \theta)] + d_i^{NN} \ln[G(B_i^D; \theta)] \} \quad (4)$$

$d_i^Y = 1$ است اگر شروع با B_i^D و جواب (بله، بله) باشد؛ یا شروع با B_i^U و جواب (بله) باشد و در غیر این صورت صفر می‌شود.

$d_i^{NY} = 1$ است اگر شروع با B_i^D و جواب (بله، خیر) باشد؛ یا شروع با B_i^U و جواب (خیر، بله) باشد و در غیر این صورت صفر می‌شود.

$d_i^{NN} = 1$ است اگر شروع با B_i^D و جواب (خیر) باشد؛ یا شروع با B_i^U و جواب (خیر، خیر) باشد و در غیر این صورت صفر می‌شود.

نتایج MLE که به صورت $\hat{\theta}^{OOHB}$ است با استفاده از ماتریس اطلاعات $\hat{\theta}^{OOHB}$ حاصل از معکوس ماتریس هیشین تابع حداکثر راست‌نمایی در معادله بالا حاصل می‌شود (Cooper et al., 2002).

۲.۳. تخمین‌زن نیمه پارامتری توزیع آزاد^۱ (SNPDF)

به طور معمول در مدل‌های ارزش‌گذاری مشروط از روش پارامتری با فروض خاصی درباره شکل تابع و توزیع آن برای تخمین پارامترها استفاده می‌شود (مانند مدل لوجیت و پروبیت). روش‌های پارامتری، بر اساس فروض مبتنی بر شکل مناسب تابع و توزیع دقیق، باعث ایجاد تخمین‌زن‌های کارایی نسبت به روش‌های غیر پارامتری می‌شوند، ولی اگر این فروض صحیح نباشند، سبب ایجاد تخمین‌زن‌های ناسازگار و تورش‌دار خواهند شد. توصیه‌های نظری ضعیفی برای انتخاب شکل تابع و توزیع آن مطرح است (Creel and Loomis, 1997). بنابراین، در این مطالعه از تخمین‌زن نیمه پارامتری توزیع آزاد (SNPDF) به منظور اجتناب از ناسازگاری تخمین‌زن‌ها استفاده شده است. این تخمین‌زن قادر است، بدون نیاز به فروض خاص درباره شکل تابع و توزیع آن، رفاه را اندازه‌گیری کند.

تابع مطلوبیت غیرمستقیم فرد را به صورت $u = u(z, y, x, \varepsilon)$ در نظر می‌گیریم. به طوری که، $z=1$ بیانگر بهبود کیفیت محیط زیست (در اینجا بهبود کیفیت هوا) و $z=0$ برای نابهبودی است. x ، y و ε به ترتیب بردار مشخصه‌های اجتماعی و اقتصادی فرد، درآمد فرد و جزء تصادفی تابع مطلوبیت غیرمستقیم است. با وجود اینکه فرد مطلوبیت خود را به طور یقین می‌داند، ولی تابع مطلوبیت برای پرسشگر به علت

1. Semionparametric distribution-free

مشاهده‌پذیر نبودن همه اجزای آن تصادفی است. بنابراین، تابع مطلوبیت غیرمستقیم فرد دارای دو جزء است. یک جزء آن تصادفی (ε_1 و ε_0) و جزء دیگر غیرتصادفی (v_0) است. بنابراین، تابع مطلوبیت غیرمستقیم از دیدگاه اقتصادسنجی متغیر تصادفی است که دارای توزیع احتمال است. همان طور که قبلاً گفته شد، توصیه‌های نظری ضعیفی برای نوع توزیع احتمال آن مطرح است (Creel and Loomis, 1997). فرد در صورتی مبلغ پیشنهادی را برای بهبود کیفیت محیط زیست می‌پذیرد که داشته باشیم:

$$v(1, y-B, x) + \varepsilon_1 \geq v(0, y, x) + \varepsilon_0 \quad (5)$$

v و B به ترتیب مطلوبیت غیرمستقیم و قیمت پیشنهادی برای بهبود کیفیت محیط زیست است. ε_1 و ε_0 متغیرهای تصادفی با میانگین صفر و توزیع مستقل‌اند. تفاوت مطلوبیت به صورت ذیل تعریف می‌شود (Hanemann, 1984):

$$\Delta v = v(0, y, x) - v(1, y-B, x) \quad (6)$$

Δv قسمت غیرتصادفی تابع مطلوبیت و $\varepsilon = \varepsilon_0 - \varepsilon_1$ قسمت تصادفی آن است. اگر F_ε را تابع توزیع ε و بردار w را $w=(y, x)$ و تمایل به پرداخت فرد را CV در نظر بگیریم، احتمال اینکه فرد مقدار پیشنهادی B را بپذیرد عبارت است از:

$$p(w, B) = F_\varepsilon(\Delta v) = \text{pr}(B < CV) \quad (7)$$

جداگانه تخمین‌زدن و تصریح جداگانه F_ε و Δv موجب پیچیدگی و اشتباه در تصریح خواهد شد. فرض کنید تابع توزیع لوجیت به صورت $[1 + \exp(-\vartheta)]^{-1}$ مفروض باشد که پیوسته و اکیداً صعودی و در نتیجه معکوس‌پذیر است. اگر تابع را به صورت $h(w, B) = \Omega^{-1} [F_\varepsilon(\Delta v)]$ تعریف کنیم، پس برای همه B و w خواهیم داشت $p(w, B) = \Omega(h) = F_\varepsilon(\Delta v)$. مزیت این انتقال این است که در فرم ثانویه تابع $h(w, B)$ توزیع نامعلوم دارد، ولی دارای تصریح تصادفی تابع لوجیت است. بنابراین، می‌توان از روش حداکثر راست‌نمایی برای تخمین استفاده کرد (Creel and Loomis, 1997). مطابق بررسی‌های Gallant در سال ۱۹۸۲، بهترین شکل برای تابع $h(w, B)$ استفاده از شکل انعطاف‌پذیر تابع فوریه^۲ است. تابع انعطاف‌پذیر فوریه به طور اساسی با سایر اشکال توابع انعطاف‌پذیر متفاوت است. به طوری که، تعداد پارامترها می‌تواند متغیر باشد. تحمیل حداقل فروض از پیش تعیین‌شده نیز یکی دیگر از مزایای این تابع است. با توجه به مطالب ذکر شده، مدل مورد استفاده در این مطالعه به صورت ذیل است:

۱. اندیس یک برای وضعیت بهبود کیفیت محیط زیست (در اینجا بهبود کیفیت هوا) و اندیس صفر برای نابهبودی در نظر گرفته شده است.

$$\Delta V = \sum_{a \in V} \beta_{\alpha} \ln a + \sum_{a \in V} u_a \cos s_a (\ln a) + \sum_{a \in V} v_a \sin s_a (\ln a) \quad (۸)$$

که در آن بردار v شامل متغیرهای درآمد، سن، تحصیلات و قیمت پیشنهادی است. $s_a(\ln a)$ یک تابع انتقال است که در مقادیر $a \in V$ تابع را در فاصله کم‌تر از 2π قرار می‌دهد. این کار برای جلوگیری از تناوب مدل ضروری است. بنابراین، نتایج تخمین مدل نه تنها تأثیرات متغیرهای درآمد، سن، تحصیلات و قیمت پیشنهادی را نشان می‌دهد، بلکه روابط غیرخطی بین متغیرها را نیز نشان خواهد داد (Gallant, 1982).

۴. نمونه‌گیری و پرسش‌نامه

در این مطالعه، افراد ساکن در مناطق اطراف مجتمع مس سرچشمه که غلظت گاز SO_2 در آنها بیش از حد استاندارد ($365 \mu g/m^3$) بود به‌منزله جامعه مورد بررسی در نظر گرفته شدند (مناطق از شهرستان‌های رفسنجان، شهربابک و سیرجان). غلظت گاز SO_2 در این مناطق متفاوت و در نتیجه تمایل به پرداخت افراد نیز بر اساس غلظت این گاز و خسارات متحمل‌شده متفاوت است. بنابراین، برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای^۱ استفاده شد. در روش نمونه‌گیری طبقه‌ای، جامعه را به چند طبقه مجزا و همگن (یا زیرمجموعه‌ها) تقسیم‌انگاز، از داخل هر طبقه به طور تصادفی نمونه را انتخاب می‌کنیم (Scheaffer et al., 1996). در این مطالعه، ۶ طبقه در نظر گرفته شد. به طوری که، غلظت گاز SO_2 در طبقات ۱ تا ۶ به ترتیب ۳۰، ۲۰، ۱۲/۵، ۶/۵، ۲/۵ و ۱/۵ برابر حد استاندارد بود. حجم کل نمونه در روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با استفاده از تخصیص نیمین به صورت زیر به دست می‌آید.

$$n = \frac{(\sum_{i=1}^L N_i \delta_i)^2}{N^2 D - \sum_{i=1}^L N_i \delta_i^2} \quad (۹)$$

$$D = \frac{B^2}{4} \quad (۱۰)$$

با استفاده از تخصیص نیمین حجم نمونه برای هر طبقه نیز عبارت است از:

$$n_i = n \left(\frac{N_i \delta_i}{\sum_{i=1}^L N_i \delta_i} \right) \quad (۱۱)$$

در فرمول‌های بالا، δ_i^2 : واریانس جامعه برای طبقه i ام، N_i : تعداد واحدهای نمونه‌گیری در طبقه i ام، n_i : حجم نمونه در طبقه i ام، n : حجم کل نمونه، N : تعداد کل واحدهای نمونه‌گیری در جامعه مورد مطالعه، L : تعداد طبقات و B : کران خطای برآورد است.

به منظور آگاهی از صفات طبقه‌های جامعه مورد مطالعه، تعیین تعداد نمونه همچنین، اصلاح و بررسی پایایی پرسش‌نامه در هر یک از طبقات یک پیش‌مطالعه^۱ انجام و بدین منظور در هر یک از طبقه‌ها ۲۵ پرسش‌نامه تکمیل شد. نتایج پیش‌مطالعه نشان داد که تقریباً همه افراد پاسخگو توانسته‌اند به پرسش‌ها پاسخ دهند. با اندکی تغییر، پرسش‌نامه نهایی تهیه شد. به منظور آزمون پایایی^۲ پرسش‌نامه، ضریب اعتبار آلفای کرونباخ ۰/۸۵ برای پرسش‌نامه به دست آمد که نشان می‌دهد سؤالات از اعتبار بالایی برخوردارند.

از جامعه ۳۲۵۱۲ خانواری و بر اساس اطلاعات به دست آمده از پیش‌مطالعه، حجم نمونه کل برابر با ۲۱۴۳ خانوار و حجم نمونه در هر طبقه نیز به ترتیب ۷۳، ۵۲، ۴۱، ۱۱۵، ۷۰۸ و ۱۱۵۴ خانوار تعیین و در هر یک از طبقات به روش تصادفی ساده نمونه‌گیری شد. تجربه نشان داده است که گاهی اوقات به علل گوناگون، امکان دسترسی به فرد نمونه برقرار نیست. محقق باید برای چنین رویدادی پیش‌بینی لازم را به عمل آورد. در غیر این صورت، حجم نمونه کاهش خواهد یافت و کار تعمیم را دچار مشکل خواهد کرد. برای پرهیز از چنین رویداد نامطلوبی بهتر است محقق در هنگام نمونه‌گیری درصدی را به‌منزله ذخیره بیش از حجم برآورده شده برگزیند که اگر با چنین مشکلی روبه‌رو شد، بلافاصله بتواند از ذخیره‌ها جایگزین کند (حافظ نیا، ۱۳۸۹). از طرف دیگر، تعداد مواردی که به‌منزله حجم نمونه محاسبه می‌شود در حقیقت، به‌منزله حد نصاب و حداقل نمونه مورد نیاز شناخته می‌شود؛ بنابراین، اگر امکانات تحقیق اجازه بدهد، بهتر است محقق نمونه خود را بیش از حداقل افزایش دهد تا بدین وسیله بر اعتبار نتایج تحقیق خود بیفزاید. بنابراین، در این مطالعه ۵ درصد به حجم نمونه افزوده شد.

آمار و اطلاعات لازم از طریق تکمیل پرسش‌نامه و با مصاحبه رو در رو با افراد در سال ۱۳۹۱ جمع‌آوری شد. تکمیل پرسش‌نامه‌ها حدود ۵ ماه (خرداد، تیر، مرداد، شهریور و مهر) به طول انجامید. پرسش‌نامه مذکور در ۴ بخش طراحی شد. در بخش اول، سؤال‌های مربوط به ویژگی‌های شخصی، اجتماعی و اقتصادی پاسخگو و در بخش دوم، سؤال‌های مربوط به نگرش پاسخگو به انتشار بیش از حد گاز SO₂ از مجتمع مس سرچشمه مطرح شد؛ در بخش سوم، بروشور اطلاعاتی در مورد انتشار گاز SO₂ از این مجتمع و تأثیرات آن در اختیار پاسخگو قرار گرفت و در بخش چهارم، سؤال‌های مربوط

1. Pilot study
2. Reliability

به تمایل به پرداخت افراد مطرح شد (یک نمونه از پرسش‌نامه در ضمیمه آورده شده است). به منظور انجام دادن برآوردها و عملیات آماری مختلف از نرم‌افزارهای GAUSS، SPSS و EXCEL استفاده شد.

۵. ارائه و تحلیل نتایج

به منظور محاسبه تمایل به پرداخت افراد برای کاهش میزان انتشار گاز SO_2 از مجتمع مس سرچشمه با روش CV، تعداد ۲۲۰۳ پرسش‌نامه دوگانه یک و نیم بعدی توزیع و تکمیل شد. ۲۱۵۸ پرسش‌نامه درخور تجزیه و تحلیل تشخیص داده شدند و بقیه پرسش‌نامه‌ها به علت درک‌نشدن سؤال‌ها یا نقص جواب‌ها کنار گذاشته شدند. نتایج آماری ویژگی‌های شخصی، اجتماعی و اقتصادی پاسخگویان در جدول ۱ آورده شده است. تقریباً ۹۶ درصد از پاسخگویان مردها بودند. حدود ۶۲ درصد از پاسخگویان، فعالیت کشاورزی و ۲۶ درصد فعالیت دامپروری داشتند.

جدول ۱. ویژگی‌های شخصی، اجتماعی و اقتصادی پاسخگویان (n=۲۱۵۸)

متغیر	میانگین	حداقل	حداکثر
سن (سال)	۴۵	۲۰	۶۸
تحصیلات (تعداد سال‌های تحصیل)	۱۳/۱	۰	۲۲
درآمد ماهیانه خانوار (هزار ریال)	۱۲۰۰۰	۴۰۰۰	۱۳۰۰۰۰
بعد خانوار (نفر)	۷	۱	۱۲

مأخذ: نتایج تحقیق

در قالب سؤالاتی نگرش فکری پاسخگویان به تأثیرات گاز SO_2 بررسی شد که نتایج آن در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲. نگرش پاسخگویان به تأثیرات گاز SO_2

موضوع	نسبت پاسخگویی درصد					
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	خیر
کاهش عملکرد محصولات کشاورزی	۲۰/۳	۳۵/۱	۳۰/۵	۱۱/۴	۲/۷	۰
تلفات و بیماری‌های دام	۶۲/۱	۲۱/۸	۹/۹	۴/۲	۲	۰
تخریب مراتع و جنگل‌ها	۱۸/۷	۳۵/۳	۱۷/۷	۱۵/۴	۱۲/۲	۰/۷
بیماری‌های شایع	۵۲/۶	۳۱/۷	۹/۳	۵/۴	۱	۰
تخریب نمای ساختمان‌ها	۰/۷	۱/۴	۱۵/۲	۳۳/۱	۲۹/۳	۲۰/۳

مأخذ: نتایج تحقیق

با وجود مسائل و مشکلات ناشی از انتشار بیش از حد این گاز در مناطق مختلف، فقط ۱/۲ درصد از پاسخگویان تمایل به تعطیل شدن این مجتمع داشتند. علت اصلی آنها برای تعطیل نشدن این مجتمع اشتغال‌زایی بیان شد. ۸۷/۳ درصد از پاسخگویان حاضر به پرداخت مبلغی برای کاهش انتشار گاز SO₂ از این مجتمع بودند و ۱۲/۷ درصد از پاسخگویان مبلغ پیشنهادی را نپذیرفتند. ۶۸/۶ درصد از افرادی که حاضر به پرداخت مبلغ پیشنهادی نبودند را زن‌ها و ۳۱/۴ درصد را مردها تشکیل دادند. نتایج تخمین مدل SNPDF برای طبقه‌های گوناگون در جدول ۳ آورده شده است. در مقایسه بین مدل‌های مرسوم لجیت و پروبیت با این نتایج، ملاحظه می‌شود که تعداد تخمین‌زن‌های بیش‌تری در اینجا ارائه شده است (در اینجا ضرایب u_i و v_i نیز ارائه شده است). به عبارت دیگر، در مقایسه مدل‌های نیمه پارامتری با مدل‌های پارامتری ضرایب بیش‌تری در مدل‌های نیمه پارامتری برآورد می‌شوند. معنی‌دار بودن برخی از ضرایب u_i و v_i حاکی از آن است که مدل SNPDF توانسته است روابط غیرخطی که در مدل پارامتری نادیده گرفته می‌شود را توضیح دهد.

جدول ۳. نتایج مدل SNPDF برای برآورد میزان تمایل به پرداخت افراد برای کاهش انتشار گاز SO₂

متغیر	طبقه ۱		طبقه ۲		طبقه ۳	
	ضریب	اماره t	ضریب	اماره t	ضریب	اماره t
ضریب ثابت	۷۶/۴۷	۲/۶۷۵	۴۷/۶۷	۱/۱۹۵	-۱۴/۸۴	-۳/۴۵۹
سن	۰/۰۲۲۶۸	۳/۰۳۶	۰/۰۳۴۸۴	۲/۳۹۷	۲/۱۹ e-۵	۱/۷۹۶
تحصیلات	۴/۱۷ e-۶	۱/۸۴۴	۰/۶۴۰۹	۳/۴۷۵	۰/۴۹۰۱	۲/۳۷۵
درآمد	۰/۵۵۴۹	۲/۴۶۱	۲/۳۶ e-۵	۱/۸۴۳	۰/۰۰۲۲۸۹	۲/۸۴۹
قیمت پیشنهادی	-۰/۰۰۱۹۱۸	-۲/۹۲۸	-۰/۰۰۰۱۸۰۷	-۲/۲۹۴	-۰/۰۰۱۰۱۲	-۳/۳۲۶
u_A	-۱/۲۱۶	-۱/۱۱۲	-۱/۵۳۷	-۱/۹۶۷	-۰/۴۴۱۹	-۲/۱۹۷
v_A	-۰/۱۵۴۲	-۰/۸۹۷	۰/۲۳۵۱	۰/۹۳۵	-۰/۰۸۸۹۸	-۱/۴۲۳
u_E	-۱/۱۸۳	-۰/۷۷۵۲	-۱/۴۰۵	-۰/۸۲۹	-۰/۵۵۸۵	-۰/۶۵۴۲
v_E	-۲/۶۲	-۱/۷۴۶	-۰/۲۵۴۶	-۲/۷۴۸	-۰/۲۴۳	-۱/۷۲۵
u_I	-۰/۷۷۹۷	-۲/۱۵۶	-۰/۸۷۷۶	-۱/۸۹۳	-۰/۳۱۵۷	-۲/۷۹۴
v_I	-۰/۴۸۵۹	-۱/۳۵۷	-۰/۱۵۷	-۳/۴۸۵	-۰/۹۵۷۵	-۰/۴۲۳۵
u_B	۰/۱۱۰۱	۲/۵۷۷	-۰/۹۴۳۵	-۱/۸۲۵	۰/۴۵۱	۰/۹۵۳۶
v_B	۰/۲۴۵	۱/۲۹۷	۰/۱۷۲۳	۰/۷۳۶۴	-۰/۲۹۱۴	-۱/۸۹۵
Log-L	-۷۲۵/۹		-۶۸۲/۷		-۷۰۹/۳	
McFadden's R^2	۰/۳۸۴۳		۰/۴۱۷۷		۰/۴۱۴۷	
Madalla's R^2	۰/۴۹۶۵		۰/۵۵۳۹		۰/۵۲۵۶	
Cragg & Uhler's R^2	۰/۳۶۴۸		۰/۳۶۲۳		۰/۳۸۸۹	
متوسط تمایل به پرداخت (ریال)	۵۵۱۲۷۰		۳۷۲۶۹۰		۲۵۷۹۱۰	

مأخذ: نتایج تحقیق

ادامه جدول ۳. نتایج مدل SNPDF برای برآورد میزان تمایل به پرداخت افراد برای کاهش انتشار گاز SO₂

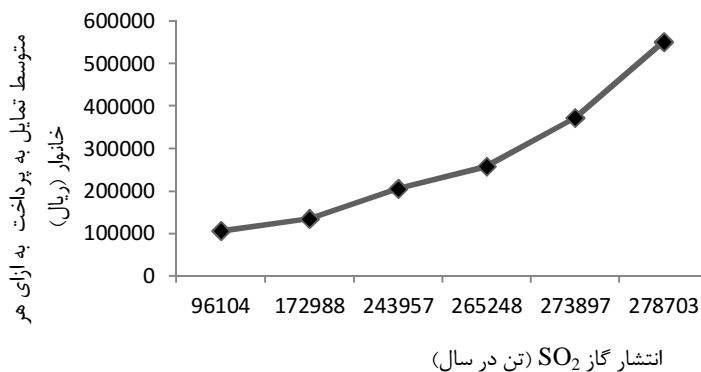
متغیر	طبقه ۴		طبقه ۵		طبقه ۶	
	ضریب	آماره t	ضریب	آماره t	ضریب	آماره t
ضریب ثابت	-۳/۷۴	-۰/۹۵۳۶	۱۳/۰۹	۳/۱۵۸	-۱۱۲/۳۶	-۱/۴۲۵
سن	۰/۰۰۹۶۱۱	۱/۸۴۳	۰/۰۵۷۱۲	۱/۷۲۵	۰/۰۰۳۶۱۵	۱/۷۸۳
تحصیلات	۰/۰۹۹۴۵	۲/۴۹۷	۵/۱۹ e-۶	۲/۳۹۷	۰/۸۵۳۲	۲/۳۷۵
درآمد	۰/۰۰۱۵	۳/۵۷۸	۰/۰۹۵۲۶	۱/۸۴۲	۰/۰۰۰۱۹۴	۳/۴۹۷
قیمت پیشنهادی	-۰/۰۰۷۰۴۹	-۱/۹۲۵	-۰/۰۸۲۹۱	-۳/۵۹۱	-۰/۰۰۰۸۹۲	-۱/۹۱۸
u _A	-۰/۱۲۲۱	-۲/۱۹۴	-۰/۲۵۶۳	-۱/۶۲۴	-۰/۱۵۲۵	-۲/۶۲۴
v _A	-۰/۷۴۴۸	-۰/۸۲۵۷	-۰/۳۴۱۲	-۰/۹۲۵۷	-۰/۱۶۳۷	-۰/۷۲۴۶
u _E	۰/۳۵۱۲	۰/۹۵۱۴	۰/۱۲۱۹	۰/۶۴۲۳	-۰/۱۲۹۷	-۱/۸۲۷
v _E	-۲/۸۸۲	-۳/۱۲۷	-۰/۸۸۳۷	-۲/۴۹۵	۰/۱۴۳۶	۰/۹۲۵۸
u _I	-۰/۶۲۴۵	-۱/۵۸۹	-۰/۱۷۴۵	-۱/۹۶۲	-۰/۱۵۱۸	-۳/۲۴۷
v _I	-۰/۴۴۰۴	-۲/۱۹۵	۰/۲۷۴۲	۰/۳۲۵۴	-۰/۷۲۳۹	-۰/۸۲۳۴
u _B	-۰/۰۴۷۶	-۰/۶۵۳۷	۰/۰۳۹۶	۲/۲۶۷	۰/۸۹۲۷	۲/۲۹۵
v _B	۰/۲۱۳۵	۱/۷۹۵	-۰/۰۲۳۶	-۳/۱۹۷	۰/۴۷۹۳	۱/۸۹۳
Log-L	-۶۲۵/۸		-۷۴۲/۳		-۵۹۶/۴	
McFadden's R ²	۰/۴۴۹۷		۰/۴۲۱۲		۰/۵۷۴۲	
Madalla's R ²	۰/۵۷۵۴		۰/۴۹۳۷		۰/۶۱۲۵	
Cragg&Uhler's R ²	۰/۳۹۴۵		۰/۳۶۳۷		۰/۵۱۰۳	
متوسط تمایل به پرداخت (ریال)	۲۰۵۱۷۰		۱۳۴۳۷۰		۱۰۵۸۰۰	

مأخذ: نتایج تحقیق

بر اساس نتایج، متغیر قیمت پیشنهادی در تمامی مدل‌ها دارای علامت انتظاری منفی و معنی‌دار است و نشان‌دهنده این است که با افزایش (کاهش) قیمت پیشنهادی احتمال پذیرش قیمت کاهش (افزایش) می‌یابد. همچنین، نتایج نشان داد که متغیر تحصیلات اثر مثبت و معنی‌داری در احتمال پذیرش قیمت پیشنهادی دارد و نشان‌دهنده این است که با افزایش سطح سواد آگاهی مردم نیز بالا می‌رود، و از خطرهای آلودگی هوا آگاه می‌شوند و تمایل به پرداخت بیشتری برای جلوگیری از آن دارند. بر اساس نتایج، متغیر سن اثر مثبت و معنی‌داری در احتمال پذیرش قیمت پیشنهادی برای کاهش میزان گاز SO₂ منتشرشده از این مجتمع دارد. مطابق انتظار، افراد مسن تمایل به پرداخت بیشتری دارند، زیرا با مشکل آلودگی هوا بیشتر مواجه‌اند

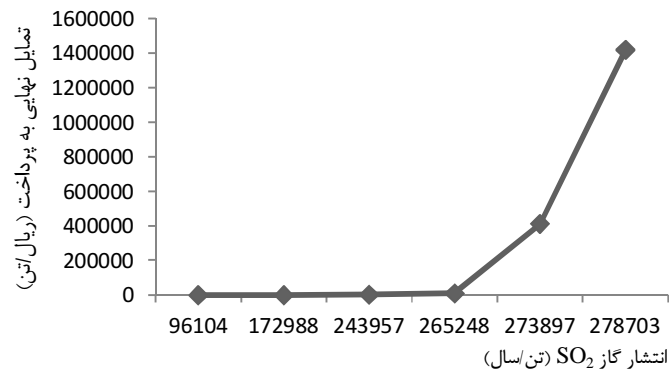
و به خصوص شاهد زمان‌هایی بوده‌اند که هوا آلوده نبوده است. ضرایب متغیر درآمد نیز در تمامی مدل‌ها مثبت و معنی‌دار است و نشان می‌دهد که با افزایش درآمد میزان تمایل به پرداخت افراد برای بهبود کیفیت هوا افزایش می‌یابد.

طبق نتایج، متوسط تمایل به پرداخت برای هر خانوار برای کاهش میزان گاز SO₂ منتشرشده از این مجتمع در طبقه‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ و ۶ به ترتیب ۵۵۱۲۷۰، ۳۷۲۶۹۰، ۲۵۷۹۱۰، ۲۰۵۱۷۰، ۱۳۴۳۷۰ و ۱۰۵۸۰۰ ریال در سال و متوسط تمایل به پرداخت هر خانوار در همه مناطق برای کاهش انتشار این گاز ۲۷۱۲۰۲ ریال در سال برآورد شد. همچنین، میزان تمایل به پرداخت کل خانوارها برای کاهش انتشار گاز SO₂ از این مجتمع ۸۸۱۷۳۱۹۴۲۴ ریال در سال برآورد شد و نشان‌دهنده این است که بهبود کیفیت هوا ناشی از کاهش میزان انتشار گاز SO₂ برای افراد منطقه از ارزشی معادل ۸۸۱۷۳۱۹۴۲۴ ریال در سال برخوردار است. نمودار ۱ متوسط تمایل به پرداخت هر خانوار برای کاهش انتشار این گاز را نشان می‌دهد. همان‌طور که در نمودار ۱ ملاحظه می‌شود، با افزایش انتشار گاز SO₂ متوسط تمایل به پرداخت هر خانوار با نرخ صعودی افزایش می‌یابد. این منحنی مطابق انتظار نسبت به مبدأ مختصات محذب است.

نمودار ۱. میزان متوسط تمایل به پرداخت هر خانوار برای کاهش انتشار گاز SO₂ از مجتمع مس سرچشمه (ریال)

با توجه به نتایج مدل‌های SNPDF و میزان انتشار گاز SO₂ در هر منطقه، تمایل نهایی به پرداخت برای کاهش انتشار گاز SO₂ (خسارت نهایی ناشی از انتشار گاز SO₂) برآورد شد. نمودار ۲ منحنی تمایل نهایی به پرداخت را برای کاهش انتشار گاز SO₂ از این مجتمع نشان می‌دهد.

نمودار ۲. منحنی تمایل نهایی به پرداخت برای کاهش انتشار گاز SO₂ (خسارت نهایی ناشی از انتشار گاز SO₂)

منحنی ۲ مطابق تئوری و انتظار نسبت به مبدأ مختصات محدب است و شیب مثبت و افزایشی دارد. به طوری که، با افزایش میزان انتشار گاز SO₂ میزان تمایل به پرداخت برای کاهش آلودگی هر بار بیش تر از قبل افزایش می یابد.

۶. نتیجه گیری و پیشنهادها

تلاش این مطالعه تعیین ارزش بهبود کیفیت هوا، برای افرادی که تحت تأثیر انتشار بیش از حد گاز SO₂ از مجتمع مس سرچشمه قرار گرفته اند، همچنین، برآورد منحنی MWTP در استفاده از ابزارهای اقتصادی برای کاهش انتشار این گاز بود. بدین منظور میزان تمایل به پرداخت و تمایل نهایی به پرداخت برای کاهش انتشار این گاز با روش ارزش گذاری مشروط انتخاب دوگانه یک و نیم بعدی برآورد شد. نتایج مطالعه نشان داد که افراد منطقه به پرداخت سالانه ۸۸۱۷۳۱۹۴۲۴ ریال برای کاهش انتشار این گاز متمایل اند که نشان می دهد خسارات وارد شده به افراد منطقه در نتیجه انتشار بیش از حد این گاز معادل ۸۸۱۷۳۱۹۴۲۴ ریال در سال است. منحنی MWTP برآورد شده نیز مطابق با انتظار نسبت به مبدأ مختصات محدب است. تمایل به پرداخت افراد برای کاهش انتشار این گاز، که نشان دهنده میزان خسارت به آنهاست، لزوم کاهش انتشار این گاز را نشان می دهد. به منظور استفاده از ابزارهای اقتصادی کنترل آلودگی هوا

می‌توان از منحنی MWTP برآوردشده بهره گرفت. بنابراین، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌شود:

- دولت می‌تواند، با استفاده از منحنی MWTP برآوردشده و در نظر گرفتن شرایط و موقعیت مجتمع مس سرچشمه، اقدام به گرفتن مالیات برای کاهش انتشار این گاز کند. میزان مالیات بهینه در هر سطح از آلودگی برابر با خسارت نهایی ناشی از آلودگی (تمایل نهایی به پرداخت برای کاهش آلودگی) است. مالیات بایستی به گونه‌ای تعیین شود که نه آنقدر زیاد باشد که در فعالیت‌های مجتمع مس سرچشمه اختلال ایجاد کند و نه آنقدر کم باشد که سبب تحمیل هزینه به افراد منطقه شود. برای مثال، دولت می‌تواند مالیات بر آلودگی را به طور پلکانی افزایش دهد تا اختلالی در فعالیت‌های مجتمع مس سرچشمه رخ ندهد.

- منحنی هزینه خسارت نهایی می‌تواند راهگشای خوبی برای تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران محیط زیست در تعیین سطح بهینه آلودگی و برآورد خسارات واردشده به افراد باشد.

منابع

۱. بهجتی، توحید، مرتضوی، ابوالقاسم و عبدالهی، بابک (۱۳۸۹). برآورد ارزش هوای پاک و تعیین عوامل مؤثر بر تمایل به پرداخت ساکنان شهر تهران. فصل‌نامه پژوهش‌های اقتصادی، ۱۰، ۴۰-۱۹.
۲. حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۹). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی (تجدید نظر اساسی با اضافات). تهران، نشر سمت.
۳. خوش اخلاق، رحمان و حسن شاهی، مرتضی (۱۳۸۱). تخمین خسارات وارده به ساکنان شیراز به دلیل آلودگی هوا. مجله تحقیقات اقتصادی، ۶۱، ۵۷-۵۳.
۴. شفیع‌زاده، شبنم (۱۳۸۶). امکان‌سنجی فنی و اقتصادی حذف SO₂/SO₃ از واحد اسیدسولفوریک در صنعت پتروشیمی و تبدیل آن به سولفات آمونیوم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی، دانشگاه آزاد تهران واحد علوم و تحقیقات.
۵. غیاث‌الدین، منصور (۱۳۸۵). آلودگی هوا: منابع، اثرات و کنترل. تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

۶. میرحسینی، سید محمد (۱۳۸۶). هیدروژئوشیمی و پتانسیل باران‌های اسیدی در تحرک برخی از عناصر در خاک‌های مناطق مجاور مجتمع مس سرچشمه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زمین‌شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه شهید باهنر کرمان.

7. Afroz, R., & Masud, M. M. (2011). Using a contingent valuation approach for improved solid waste management facility: Evidence from Kuala Lumpur, Malaysia. *Journal of Waste Management*, 31, 800-808.
8. Boyle, K. J., Johnson, F. R., McCollum, D. W., Desvousges, W. H., & Hudson, S. (1996). Valuing public goods: discrete versus continuous contingent-valuation responses. *Land Economics*, 72, 381-396.
9. Cai, C. G., & Zheng, X.Y. (2007). Application of contingent valuation method in valuing health gains from air quality improvement. *Research of Environmental Sciences*, 20, 150-154.
10. Cooper, J. C., Hanemann, M., & Signorello, G. (2002). One-and-One-Half-Bound Dichotomous- Choice Contingent Valuation. *The Review of Economics and Statistics*, 84 (4), 742-750.
11. Creel, M., & Loomis, J. (1997). Semi-nonparametric Distribution-Free Dichotomous Choice Contingent Valuation. *Journal of Environmental Economics and Management*, 32 (3), 341-358.
12. Desaignes, B., Ami, D., & Bartczak, A. (2011). Economic valuation of air pollution mortality: A 9-country contingent valuation survey of value of a life year (VOLY). *Journal of Ecological Indicators*, 11, 902-910.
13. Gallant, A. R. (1982). Unbiased determination of production technologies. *Journal of Econometrics*, 20, 285-323.
14. Hanemann, W. M. (1984). Welfare Evaluations in Contingent Valuation Experiments with Discrete Response Data. *American Journal of Agricultural Economics*, 66(3), 332-341.
15. Kolstad, C. (2000). *Environmental Economics*. UK: Axford University Press.
16. Mitchell, R., & Carson, R. (1989). *Using Surveys to Value Public Goods: The Contingent Valuation Method*. Washington DC: Johns Hopkins University Press for Resources for the Future.
17. Schaeffer, R.L., Mendenhall, W., & Ott, L. (1996). *Elementary survey sampling*. USA: Duxbury Press.
18. Wang, H., & Mullahy, J. (2006). Willingness to pay for reducing fatal risk by improving air quality: A contingent valuation study in Chongqing, China. *Journal of Science of the Total Environment*, 367, 50-57.
19. Wang, H., & Zhang, Y. SH. (2009). Air quality assessment by contingent valuation in Ji'nan, China. *Journal of Environmental Management*, 90, 1022-1029.
20. www.nicico.com.

ضمیمه

شماره پرسش‌نامه: .....

تاریخ: .....

مکان: .....

بسمه تعالی

با سلام؛

اینجانب به جمع‌آوری اطلاعات برای انجام‌دادن تحقیقی در دانشگاه تربیت مدرس می‌پردازم. در این تحقیق به پاسخگویی نیاز است که از نظر درآمدی مستقل باشند. مطالب بیان‌شده شما محرمانه باقی می‌ماند. اینجانب از همکاری و زحمات شما در تکمیل پرسش‌نامه کمال تشکر را دارم.

بخش اول) مشخصات فردی و وضعیت اجتماعی - اقتصادی

۱- سن:	۲- جنسیت: مرد ☐ زن ☐	۳- تعداد اعضای خانواده: .....
۴- تعداد افراد شاغل در خانواده:	۵- وضعیت تأهل: متأهل ☐ مجرد ☐	
۶- شغل: کارمند ☐ بازنشسته ☐ پزشک ☐ آزاد ☐ کشاورز ☐ خانه‌دار ☐ کارگر ☐ هیئت علمی ☐ قاضی ☐ بیکار ☐		
۷- تحصیلات: بی‌سواد ☐ زیر دیپلم ☐ (تعداد سال‌های تحصیل ذکر شود: ..... سال) دیپلم ☐ فوق دیپلم ☐ لیسانس ☐ فوق لیسانس ☐ دکتری ☐		
۸- درآمد ماهیانه فرد:	۹- درآمد ماهیانه خانوار:	تومان
۱۰- عضویت در سازمان محیط زیست یا سایر سازمان‌های حامی محیط زیست: بلی ☐ خیر ☐		

بخش دوم) نگرش و تمایلات فکری در خصوص آلودگی هوای مجتمع مس

سرچشمه

۱- آیا آلودگی هوای این مجتمع (آلاینده SO₂) با کاهش عملکرد محصولات در ارتباط است؟

الف) خیلی زیاد ب) زیاد ج) متوسط د) کم و) خیلی کم ه) خیر

۲- آیا آلودگی هوای این مجتمع (آلاینده SO_2) با تلفات و بیماری دامها در ارتباط است؟

الف) خیلی زیاد ب) زیاد ج) متوسط د) کم و) خیلی کم ه) خیر

۳- آیا آلودگی هوای این مجتمع (آلاینده SO_2) با تخریب جنگلها و مراتع در ارتباط است؟

الف) خیلی زیاد ب) زیاد ج) متوسط د) کم و) خیلی کم ه) خیر

۴- آیا آلودگی هوای این مجتمع (آلاینده SO_2) با بیماریهای شایع در منطقه در ارتباط است؟

الف) خیلی زیاد ب) زیاد ج) متوسط د) کم و) خیلی کم ه) خیر

۵- آیا آلودگی هوای این مجتمع (آلاینده SO_2) باعث آسیب دیدگی مصالح و نمای ساختمانها (سنگها، فلزات و ...) می شود؟

الف) خیلی زیاد ب) زیاد ج) متوسط د) کم و) خیلی کم ه) خیر

۶- آیا شما تمایل به تعطیل شدن فعالیت مجتمع مس سرچشمه دارید؟

الف) بله ب) خیر دلیل یا دلایل: .....

بخش سوم) بروشور اطلاعاتی در مورد آلودگی هوای مجتمع مس سرچشمه

ناشی از انتشار گاز SO_2 و تأثیرات آن

عمدهترین آلوده کننده از مواد خروجی کارخانه های ذوب مجتمع مس سرچشمه، گاز دی اکسید گوگرد (SO_2) است. این گاز می تواند موجودات، گیاهان (زراعی و باغی، مرتعی، جنگلی) و اجسام منطقه را تحت تأثیر قرار دهد. تأثیر باران های اسیدی ناشی از انتشار گاز SO_2 در جنگلها و محصولات کشاورزی را به دشواری می توان تعیین کرد. با وجود این بررسی های آزمایشگاهی نشان می دهند که گیاهان زراعی رشد یافته در شرایط باران های اسیدی رفتار متفاوتی نشان می دهند. اثر عمده گاز SO_2 بر سلامتی انسان با تأثیر در سیستم تنفسی شروع می شود. غلظت های بالای این گاز سبب تحریک فوری گلو و چشم و سرفه های شدید می شود. تأثیر گاز SO_2 در حیوانها تقریباً شبیه انسانها و با شدت کم تر است. باران های اسیدی، از طریق حل کردن مواد معدنی و فلزات، باعث تخریب ساختمانها می شوند. ساختمان های از جنس سنگ های آهکی (مرمر، سنگ آهک، ماسه سنگ آهکی) به باران های اسیدی حساسیت بیش تری دارند.

بخش چهارم) سوالات ارزش‌گذاری مشروط

شما در منطقه‌ای قرار دارید که غلظت گاز SO₂ تقریباً ۶/۵ برابر حد استاندارد آن است. اگر چه کنترل بیش از حد گاز SO₂ بر عهدهٔ مجتمع مس سرچشمه است، اما فرض کنید یک سازمان مستقل، غیردولتی و مورد اعتماد که در کنترل آلودگی تخصص کافی و مهارت لازم را دارد برای این منظور انتخاب شود؛ به طوری که، هزینه‌های مربوط به این سازمان را بایستی مردم منطقه تحت تأثیر آلودگی پرداخت کنند. با در نظر گرفتن این موضوع به سوالات زیر پاسخ دهید. لطفاً در هنگام پاسخگویی نکات زیر را در نظر بگیرید.

- درآمد شما محدود است و در زندگی‌تان کاربردهای مهم دیگری هم دارد.
- بر اساس نتایج انجام‌دادن یک تحقیق، هزینهٔ سالانهٔ کاهش آلودگی به ازای هر خانواده بین ۱۵۰۰۰ تا ۳۰۰۰۰ تومان برآورد شده است.

سوالات:

- ۱- آیا مایل به پرداخت سالانه ۱۵۰۰۰ تومان از درآمد خود یا خانواده‌تان برای بهبود کیفیت هوا هستید؟ الف) بله ب) خیر
- ۲- اگر پاسخ شما به سؤال ۱ مثبت است، آیا مایل به پرداخت سالانه ۳۰۰۰۰ تومان از درآمد خود و یا خانواده‌تان برای بهبود کیفیت هوا هستید؟ الف) بله ب) خیر
- ۳- حداکثر پولی که شما مایلید سالانه برای دستیابی به کیفیت هوای بهتر (هوای استاندارد) پرداخت کنید، چقدر است؟ ..... تومان
- ۴- در صورت تمایل‌نداشتن به پرداخت برای دستیابی به کیفیت هوای بهتر، دلیل یا دلایل پرداخت نکردن خود را علامت بزنید. الف) درآمد من پایین است ب) کیفیت هوا خوب است ج) دولت باید این هزینه را بپردازد د) دولت و آلوده‌کننده مسئول پرداخت این هزینه‌اند ز) آلوده‌کننده باید این هزینه را بپردازد ه) دلایل دیگر
- ۵- در صورت تمایل به پرداخت برای دستیابی به کیفیت هوای بهتر، دلیل یا دلایل پرداخت خود را بیان کنید؟